

Groningen.

Mijn vriend W. Reindersma, zoon van een landbouwer, onmiddellijk bij Tolbert (Westerkwartier) wonende, vertelde mij onlangs, dat door hem met de maaimachine dezen zomer een adder was gedood. Naar hij verklaarde komen deze gevaarlijke dieren daar volstrekt niet zeldzaam voor. Egels zijn er tamelijk veelvuldig, de roode boschmier daar-entegen ontbreekt er wel niet, maar vormt een zeer onbelangrijk element in de insectenwereld dier streek.

Met eigen oogen heb ik een dooden adder gezien, een paar maanden geleden, die, volgens mijn zegsman, bij De Leek op 't veld van eer was gesneuveld. G. POSTMA.

Uit de *Nieuwe Rotterdammer*, nemen wij bijgaand stukje over. De herhaling der vragen kan zijn nut hebben voor hen die de 1ste afl. niet in handen kregen en nog, spoedig, voor 15 Jan., opgaven willen zenden.

Een portret van wijlen H. J. Kok Ankersmit, die zooveel gedaan heeft ter aanmoediging van de natuurstudie, staat voorin de eerste aflevering van den nieuwen jaargang van *De Levende Natuur*, waarin voorts, behalve weder eenige mooie vogel-fotografieën van Steenhuizen, o.a. een uitvoerig en door goede afbeeldingen verduidelijkt opstel van den heer E. Heimans over den adder, „het zeldzaamste van onze inlandsche reptielen en dat, zoo 't schijnt, bij ons nergens algemeen voorkomt, tevens het eenige (gevaarlijk) giftige beest van ons land.” De schrijver deelt veel bijzonderheden mede over het uiterlijk en de gewoonte van het gevaarlijke dier, en ook over de verschijnselen bij adderbeet, en wat daartegen te doen is. Waar de heer Heimans kortweg zegt: „Een geneesmiddel is niet bekend,” zouden wij toch zijn aandacht willen vestigen op de serum-therapie van de slangenbeetvergiftiging, welke in Engelsch-Indië, op sommige Antillen en elders, waar de giftige slangen een ware plaag zijn, reeds zooveel succes heeft gehad. De heer F. Lels heeft daar juist een artikel over geschreven in *den Tijdspiegel* (Februari-aflevering). Calmette's serum wordt tegenwoordig verzonden naar bijna alle landen, waar de giftige slangen 't meest te vreezen zijn, het kan langen tijd worden bewaard, en 't is gebleken dat bij volwassenen de genezing door zulk serum zelfs nog zeer goed mogelijk is al wordt het pas anderhalf uur na den beet toegepast. Intusschen moet toegegeven worden dat voor ons land, waar de menschen betrekkelijk weinig aan slangenbeet blootstaan, deze geneesmethode voor de practijk nog weinig kan beteekenen: de wenken die de heer Heimans aan het slot van zijn opstel geeft, zijn er dus niet minder belangrijk om. — De redactie van het Tijdschrift vraagt al haar lezers nog om beantwoording van de volgende vragen: „Waar en wanneer heeft uzelf in ons land een adder in vrijheid aangetroffen? Kwamen er in den omtrek van die plek boschmieren voor? Leefden er egels? Kwam de gladde slang tegelijkertijd voor? Welke gevallen van vergiftiging heeft u bijgewoond; wanneer, en welke geneesmiddelen werden toegediend en hoe liep het af?” Een dergelijke enquête over een nog weinig bekend en belangrijk onderwerp, komt ons zeer nuttig voor.

In de volgende afl. of althans in die van Febr. hopen wij Adder-statistiek te kunnen sluiten en resumé te geven. H.

Vragen en Korte Mededeelingen.

Amsterdamsche Entomologische Club.

Op Zaterdag 3 October 1903 hield de „A. E. C.” hare 28ste bijeenkomst, onder voorzitterschap van Dr. J. Th. Oudemans, des avonds te 8 uur, in „Zeemanshoop”. Aanwezig 15 leden. De heer van Waterschoot van der Gracht is met kennisgeving afwezig.

De heer Leefmans vond in het Vondelpark te Amsterdam de cocons van *Hypera rumicis* L., een snuitkever; genoemde cocons gaan met de kevers ter bezichtiging rond. Verder vermeldt hij de vangst van *Zabrus tenebrioides* Goeze te Epen, gem. Wittem in Limburg, in welke provincie die soort gewoon is en van *Hoptia philanthus* Füssl. ♀ te 's Graveland. Laatstgenoemde beide keversoorten worden getoond,

zoomede eene fraaie netwants en een voorwerp van *Vanessa io* L., waarvan één der vleugels in ontwikkeling achterbleef.

De heer Snijder laat twee tot mummies verdroogde rupsen zien, uit elk waarvan zich eene sluipwesp ontwikkelde. De eene rups is vermoedelijk *Lymantria dispar* L., de andere met zekerheid *Acronicta tridens* Schiff. Daarna vertoont dezelfde spreker eene pop van *Sphinx ligustri* L., waaruit een *Trogus lutorius* Gr. voor den dag kwam. Dit is een verre van zeldzaam verschijnsel, doch wél afwijkend was de wijze, waarop ditmaal de parasiet het woondier verliet. Terwijl toch de regel is, dat de sluipwesp een kapje afbijt van het kopeinde van de pop, was dit hier geschied van het staarteinde; de sluipwesp heeft zich dus wel juist andersom dan gewoonlijk verpopt. Dan laat de heer Snijder nog een exemplaar zien van *Smicra sispes* L., de eigenaardig gevormde, van dikke achterdijen voorziene Chalcidide, die bij *Stratiomyia* parasiteert en eindelijk een exemplaar van *Aporophyla lutulenta* Bkh. ab. *lunenburgensis* Frr., uit de rups gekweekt, welke laatste te Bussum gevonden werd.

De voorzitter herinnert er aan, dat ook hij eens zoo gelukkig was, dezen zeldzamen vlinder te Bussum te bemachtigen en wel eene imago op smeer. Deze beide exemplaren zijn de eenige, die zoo westelijk in ons land zijn waargenomen.

De heer Mac Gillavry laat verscheidene voorwerpen zien van *Orgyia gonostigma* F., gekweekt uit rupsen, te Hilversum aangetroffen. Spreker merkte aan laatstgenoemde op, dat zij óf eene gele, óf eene witte pluim op het staarteinde droegen. Om te zien, of dit een verschil was, dat met het verschil in sekse overeenkwam, werden beide vormen afzonderlijk opgekweekt; elk daarvan leverde echter zoowel manlijke als vrouwelijke dieren op. Aan de vrouwelijke imagines merkte spreker op, dat deze wel degelijk vleugelstompjes bezitten; in Snellen's *Macrolepidoptera* staan zij namelijk als vleugelloos opgegeven. Vervolgens vertoont dezelfde spreker een afwijkend voorwerp van *Larentia bilineata* L., te Amsterdam gevonden, en eindelijk de verschillende inlandsche soorten van het genus *Nola* en onze eenige *Sarrothripa*, de laatste in vele variëteiten. Alle exemplaren waren inlandsch, behalve die van *Nola togatalis* Hb.

De heer Oudemans vertelt een en ander over regeneratie aan verloren lichaamsdeelen bij spinnen. Een groot exemplaar eener nog niet op naam gebrachte soort, dat een paar maanden geleden werd aangetroffen, bezat toen een achterpoot, die blijkbaar geregeneerd was en wél alle onderdeelen vertoonde, doch in 't geheel slechts de lengte had van de dij van den corresponderenden poot der andere zijde. Bovendien was de kleurschakeering zwakker. Nu, na eene onderwijl plaats gehad hebbende vervelling, is de kleine poot bijna even groot geworden als de normale, waarbij hij in kleurschakeering thans ook nog maar weinig achter staat. Vervolgens toont spreker de sluipwespen, die uit de cocons voortkomen, welke hare larven onder tegen de rupsen van *Dasychira fascelina* L. vastspinnen en welke in de vorige vergadering ter sprake kwamen. De sluipwesp heet *Anilasta pectinata* Th. Daarna toont spreker buitengewoon kleine *Hymenoptera*, welke zich uit vlindereieren ontwikkelden, welke later, daar uit enkele zich rupsen ontwikkelden, bleken van *Agrotis pronuba* L. te zijn. Dan de cocons van twee voorwerpen van *Nola confusalis* H. S., welke zich een dag na elkander insponnen, waarbij echter de tweede een deel van het bouw materiaal, uit stukjes afgebeten bast bestaande, niet aan het takje, waaraan de cocons bevestigd zijn, doch aan de woning van zijn buurman ontleende. Deze spon de gaten dicht, ook de voorzijde, waar zich de bekende sleuf bevindt: of dit exemplaar, zoo het zich tot vlinder ontwikkelt, den cocon zal kunnen verlaten, staat nog te bezien.

De heer de Meijere spreekt over zijne voortgezette studiën betreffende de ontwikkeling der Conopiden. Hij heeft nu drie soorten uit de in hommels parasiteerende larven gekweekt, en wel twee *Physocephala's* en thans ook *Sicus ferrugineus* L.

Bij deze laatste ligt de pop, niet zoals bij de *Physocephala's*, met hare stigmata naar het achtereinde, doch naar het vooreinde van de hommel. Juist de *Conops*-soorten werden nog niet door spreker uit de larve gekweekt, hoewel men dit genus als imago veel meer ontmoet dan *Physocephala*. Uit een der puparia van *Physocephala vittata* F. kwamen sluipwespen voor den dag. Dan toont spreker gallen aan wilg, die gewoonlijk aan *Cecidomyia*

salicis Schrank worden toegeschreven, doch waarvan 'them bleek, dat er meer dan één soort onder schuilen, die reeds als imago op dezelfde vindplaats te Hilversum werden aangetroffen, o.a. *Cecidomyia dubia*. Ook toont spreker *Agromyza schineri*, eene nieuwe soort voor onze fauna.

De heer Jaspers laat een dennetak zien, door den dennescheerder sterk beschadigd, zoomede de beschadiging van *Scolytus Geoffroyi* Goetze aan iep. Eindelijk eene zeer fraaie photo van het werk van *Hylesinus fraxini* F. aan esch.

De heer Polak toont vlinders van *Saturnia pavonia* L., waarvan reeds in de vorige bijeenkomst sprake was. De laat uitkomende exemplaren waren bijzonder vaal van tint. Verder spreekt hij over de locale rassen van sommige vlinders, o.a. van *Lycæna argus* L. (*aegon* Schiff.), waar de onderzijde op verschillende terreinen doorgaande tintverschillen aanbiedt. Dan over het aantreffen van *Cossus cossus* L. op smeer, hoewel de zuiger geheel rudimentair is. Wat dit laatste betreft, wijst de voorzitter, die ook aldus eens een exemplaar ving, op de mogelijkheid, dat het dier toch gelokt werd door den geur, niet om van de lokspijts te smullen, doch om eieren af te zetten. Dit zullen de wijfjes toch allicht bij voorkeur doen in staminen, die reeds verwondingen bezitten en daar uit deze laatste, vooral bij berken, sap vloeit, waarvan de geur ook vele vlinders tot zich trekt, die er zich dan aan te goed doen, kan de geur van het smeersel den *Cossus*-vlinder ook wel gelokt hebben. De heer Polak vertoont ten slotte nog een manlijk voorwerp van *Orthosia helvola* L., dat een prachtig uitstaand bosje riexschubben vertoont en eindelijk verschillende geprepareerde rupsen van *Agrotis pronuba* L.

De heer van Beek laat fraai groene exemplaren zien van *Teras literana* L.; tusschen korstmossen op eikenstammen zijn zij nagenoeg niet te zien.

Inlandsche Rivierkreeften.

Wat is het goed geweest, dat onder het ruilaanbod in afl. VII op een plaats waar 't niet hoorde, maar goed in 't oog viel, te staan kwam: „Rivierkreeften zijn niet inlandsch.”

Dadelijk kwamen de mannen, die 't weten kunnen, uit den hoek, en zonder opzettelijke vraag krijgen we nu nauwkeurige vindplaatsen, die in de studieboeken maar vaag zijn aangeduid met provincie-namen.

De vraag of Rivierkreeften inlandsch zijn, heeft werkelijk betekenis. Overal in Duitschland en ten deele in Frankrijk, waar ze tot voor eenige jaren in menigte te vinden waren, zijn ze zoo goed als verdwenen. Waarschijnlijk heeft een infectieziekte of een andere oorzaak deze voor de visscherij zoo belangrijke dieren zoo goed als uitgeroeid.

In den Eifel hoorde ik dezen zomer dat zoo goed als nergens meer rivierkreeften te koop zijn, dat de weinige die op de markten in Aken en Trier aangevoerd worden, uit Zuid-Europa afkomstig en van veel slechter kwaliteit zijn. Het zijn trouwens andere soorten of variëteiten, die geen smakelijk „vleesch” leveren.

Ook „Artis” heeft in de laatste jaren geen inlandsche rivierkreeften meer gekregen. Op de vischmarkten in ons land zijn ze sedert een jaar of wat niet meer gezien, voor zoover ik kon nagaan.

Tegenwoordig schijnt de kreeftenziekte aan 't minderen te zijn, althans volgens de Fischerei-Zeitung van verleden jaar blijven in de uitgestorven wateren opnieuw gepote dieren weer in leven. Daarom zijn de ingekomen antwoorden van belang, ten minste als ook de andere waarnemingen, evenals die van Dr. Heinsius, van recenten datum zijn. Wie nadere informatie kan inwinnen en opgeven, zal ons een genoegen doen.

De vraag is dus leven er nog of alweer rivierkreeften in ons land. Zijn ze gepoot of niet? Heeft de heer Leys er een ontvangen? Kan de zender ook ons een Ned. exemplaar bezorgen?

De winter is de paartijd en schijnt bij open water ook de beste vangtijd te zijn. H.

In de zoo pas ontvangen laatste aflevering der *Levende Natuur* zie ik, dat de redactie, naar aanleiding der opmerkingen van de heeren Oudemans en Heinsius bij eene noot, onder eene vraag van den heer Leys om rivierkreeften, als zouden deze zoetwater bewoners niet inheemsch zijn. deze

kwestie in de volgende aflevering wenscht te bespreken. Ik haast me daarom haar ook eene mededeeling omtrent eene vindplaats van rivierkreeften te doen, die haar somwijlen van dienst kan zijn en waarschijnlijk voor den heer Leys wel belangrijk zal wezen, aangezien die vindplaats eene beek betreft in de onmiddellijke nabijheid zijner woonplaats, nl. de Slingerbeek. Dit rivierke vloeit, uit Westfalen komend, door de gemeente Winterswijk, slingert langs de plaatsen Bredevoort, Aalten en Varseveld en stort zich daarna in den Ouden-IJssel bij Doetinchem.

Als knaap vischte ik meermalen in die beek naar snoek, kwabaal, baars enz. enz. De snoek werd verschalkt met een strik van ijzerdraad aan een stok gehecht. Baars en kwabaal vingen mijn kameraden en ik met de hand onder steenen, achter palen en tusschen kribhout langs de oevers, waar dat bij draaien of waterkeeringen en watermolens aangetroffen wordt.

Rivierkreeften werden dan dikwijls opgemerkt en wanneer een ver of diep met de hand tusschen het kribwerk tastte om naar baars of kwabaal te voelen, dan was hij er op voorbereid of hij werd er op attent gemaakt, dat een kreeftenschaar die vrijpostigheid, wel op minder aangename wijze kon doen eindigen.

Bevreesd voor de pijnlijke gevolgen vingen wij niet naar kreeft. In Bredevoort is echter een oud visscher, die er in den zomer herhaaldelijk op uitging, (misschien nog gaat) om kreeften te vangen. Vroeger vooral bij de nu verdwenen watermolen op „den Pol” te Aalten. Die man woude zonder eenige terughouding tusschen planken, palen, takkebossen langs de waterkanten der beek rond en bracht telkens kreeften te voorschijn, die in een linnen zakje een „veilig” plaatsje kregen. Meermalen schudde hij zijn buit na afloop der vangst voor ons uit. De visscher verkocht de dieren aan een paar heeren te Winterswijk, die ze hem of besteld hadden of ook, zonder voorafgaande bestelling, gaarne voor goed geld van hem namen.

Vragender, 30 Nov.

H. G. SIEVERDING.

In de Octoberaflevering van de L. N. vraagt de heer J. J. Leijs te Doetinchem rivierkreeften in ruil voor een vliegende hagedis enz. Onder de vraag is aangeteekend: „Rivierkreeften zijn niet inlandsch.” De laatste bewering is onjuist. De heer Leijs kan zijne rivierkreeften bekomen in zijne woonplaats Doetinchem. Tijdens mijn veeljarig verblijf aldaar kocht ik ze voor mijne lessen aan de R. N. S. herhaaldelijk van een visscher uit de Kapoenijestraat. Deze ving ze in zijn netten in den Ouden IJssel.

Amsterdam, November 1903.

J. HEMPENIUS.

Hoe lang is 't geleden? Weet u den naam ook nog van den visscher?

De lijst van Dr. Hoek, *Crustacea neerlandica* I p. 6:

Astacus fluviatilis. In een beek bij Angerlo; volgens Maitland in de beekjes den Berkel bij Zutphen, zeldzaam, doch gemeen in een vijver op de Meerwijk onder Groesbeek.

Bovendien weet ik uit eigen aanschouwing, dat de Rivierkreeft voorkomt, of althans 3 jaar geleden nog voorkwam in de Aa bij Heeze (niet ver van Eindhoven).

Dr. H. W. HEINSIUS.

Ik kan u mededeelen dat ik er zelf in den ouden IJssel bij Doetinchem een drietal heb gevangen. Ik bezit ook een exemplaar afkomstig uit den vijver van het kasteel Ulenpas bij Hoog-Keppel. Genoemde vijver staat niet in verband met den IJssel. Ook weet ik dat ze in den Gelderschen IJssel bij Doesburg gevangen zijn, en dat men ze vroeger in Zutphen langs de straten ventte, vermoedelijk had men deze in de Berkel gevangen. Ze komen niet veel voor; dat stem ik toe. Mijn vraag had ten doel te weten te komen of deze of gene mij ook nog andere vindplaatsen kan opgeven dan bovengenoemde. Nu ik toch schrijf wil ik meteen wijzen op een onnauwkeurigheid in een Nederlandsch dierkunde-boek. Er staat dat de Rivierkreeft geen aas gebruikt als voedsel. Als wij echter een kreeft willen bemachtigen dan laten wij het lijk van een hond of kat op den bodem zinken. Na eenige dagen halen we het op